

Bečki institut za međunarodne ekonomske studije

Hrvatsko gospodarstvo: pregled i najnoviji razvoj

Prvo tromjesečno izvješće

Beč, svibanj 2001.

Ovaj Izvještaj izrađen na osnovi Ugovora između Ureda predsjednika Republike Hrvatske i Bečkog instituta za komparativne ekonomske studije (WIIW). Ugovor predviđa stalno praćenje (svaka tri mjeseca) ekonomskih kretanja u Hrvatskoj, kao i napredak u njezinoj tranziciji prema tržišnom gospodarstvu.

Hrvatsko gospodarstvo: pregled i najnoviji razvoj

1. Razvoj ekonomske situacije

1.1 Uvod

Kao i Slovenija, Hrvatska je u procesu transformacije imala mnogo bolje početne uvjete nego ostale tranzicijske zemlje i ostale države nasljednice Jugoslavije. Hrvatsko je gospodarstvo već bilo tržišno orijentirano, a zemlja je, tada kao dio bivše jugoslavenske federacije, imala dobro razvijene trgovačke veze s Europskom zajednicom na temelju ugovora o trgovini i suradnji iz 1980. Poslije raskola, Hrvatska je morala započeti preorijentaciju trgovine s bivšeg jugoslavenskog tržišta na strana tržišta.

U prvim godinama tranzicije Hrvatska je doživjela najdublji pad proizvodnje među zemljama srednje i istočne Europe (Central and East European Countries, CEE). Poslije uvođenja programa stabilizacije potkraj 1993.godine, BDP je do 1997. rastao impresivnim stopama – potican uglavnom domaćom potražnjom – ali se 1998. rast usporio, a 1999. poprimio negativni predznak (vidi Tabelu 1 u Prilogu). BDP je 2000. porastao za 3,5%, uglavnom zahvaljujući povoljnoj poslovnoj klimi u Europskoj uniji koja je pomogla da se recesija prevlada brže no što bi to inače bilo moguće. Međutim, do sada BDP još nije dostigao pred-tranzicijsku razinu, te je 2000. iznosio 87% razine iz 1989. (vidi Tabelu 2). U tom razdoblju, oporavak proizvodnje bio je sporiji samo u Bugarskoj i Rumunjskoj. Podaci o industrijskoj proizvodnji pokazuju još slabiji učinak od BDP-a: industrijska je proizvodnja u 2000. ostala više od 40% ispod pred-tranzicijske razine. Industrijska proizvodnja u Mađarskoj, naprotiv bila je 2000. za više od trećinu veća od proizvodnje u 1989. (vidi Tabelu 3). Putanja rasta tranzicijskih zemalja različita je od zemlje do zemlje, ali poglede na Mađarsku i Sloveniju, koje bilježe vrlo stabilne i uravnotežene stope rasta, pokazuje neke sličnosti u njihovoj gospodarskoj politici. Za razliku od ostalih zemalja, ni Mađarska ni Slovenija nisu dopustile jaku realnu aprecijaciju domaće valute – Slovenija od samog početka, a Mađarska od 1995. – a njihova je monetarna politika razmjerno nerestriktivna (Podkaminer, 2001.).

Slabost hrvatske industrije postala je ponovno očita 2000. godine: dok su se industrije svih ostalih tranzicijskih zemalja okoristile povećanom izvoznom potražnjom, industrijska proizvodnja Hrvatske porasla je za pukih 1,7%. (Prosjek za regiju CEE bio je 7,3%). Uz nedovoljnu potražnju, hrvatska industrijska poduzeća vrlo su zadužena, a banke više nisu voljne odobravati kredite.

Premda oporavak realnog sektora nije bio dovoljno snažan za ponovno postizavanje pred-tranzicijskih razina proizvodnje (kao što je to bio slučaj u drugim tranzicijskim zemljama), hiperinflacija je zaustavljena poslije uvođenja programa stabilizacije u listopadu 1993. U sljedećim godinama cijene su ostale obuzdane, počele su se donekle povećavati 1998. nakon uvođenja PDV-a, a 2000. godine dostigle su najvišu razinu (od 1994.), uglavnom zbog vanjskih faktora kao što su visoke cijene nafte i jaki USA dolar. Osim toga, povećanje trošarina potaknulo je inflaciju. U 2000. godini sličan je razvoj događaja zabilježen u svim zemljama CEE-a s izuzetkom Mađarske.

1.2 Struktura i kretanje BDP-a

Kao i u ostalim zemljama CEE-a, struktura hrvatske proizvodnje značajno se promijenila tijekom tranzicije: udio industrije i poljoprivrede konstantno se smanjuje, dok udio sektora usluga raste. Poljoprivreda sada daje 8% dodane vrijednosti, industrija (uključujući građevinarstvo) 31%, a usluge 61%. U odnosu na zaposlenost, ti se odnosi znatno razlikuju. Na temelju rezultata ankete o radnoj snazi, poljoprivreda još uvijek zapošljava oko 17% od ukupnog broja zaposlenih, industrija 29%, a sektor usluga oko 54%. Doprinos privatnog sektora BDP-u povećao se 2000. godine na 60% (56% od ukupnog broja zaposlenih), što je manje nego u većini tranzicijskih zemalja, ali više nego u Sloveniji.

Udio bruto investicija u fiksne fondove (gross fixed capital formation) u BDP-u porastao je 1997. na gotovo jednu četvrtinu BDP-a (sa 14% u 1994.), ali je 1999. pao na 22,8% – što je najniži udio među razvijenim zemljama CEE-a (vidi Tabelu 4). Negativne tendencije rasta nastavile su se 2000. godine. Rezultati za neke zemlje (Poljsku, Sloveniju, Mađarsku i Češku Republiku) pokazuju da je 2000. godine indeks bruto ulaganja u fiksne fondove bio daleko veći od odgovarajućeg indeksa za BDP u 1989. U svim ostalim zemljama, uključujući Hrvatsku, situacija je bila obrnuta, što bi moglo implicirati da su se proizvodni kapaciteti u tim zemljama možda smanjili (Podkaminer, 2001.).

1.3 Vanjski sektor

Za razliku od uspješne stabilizacije cijena i tečaja, vanjska zaduženost Hrvatske znatno se pogoršala tijekom devedesetih godina. Deficit na tekućem računu platne bilance dostigao je rekordnu razinu 1997. godine od 11,6% u odnosu na BDP, ali se sljedećih godina postupno smanjio do 2,8% 2000. godine. Time je Hrvatska prošle godine slijedila (silazni) tempo većine zemalja CEE-a. 1997. i 1998. deficit na tekućem računu platne bilance pokrivaio se prvenstveno vanjskim zaduživanjem, a u dvjema sljedećim godinama velikim dijelom izravnim stranim ulaganjima. Slične se tendencije mogu očekivati za 2001. i 2002., jer se još očekuju neki veliki privatizacijski potezi. Vanjski dug porastao je s 2,6 milijardi 1993. na 10,8 milijardi USD u prosincu 2000., dok je koeficijent duga u odnosu na BDP porastao sa 22,8% na gotovo 58%. Istovremeno se koeficijent zaduženosti u odnosu na izvoz roba i usluga ustrostručio, dok je koeficijent ukupnih otplata u odnosu na izvoz roba i usluga porastao sa 6,6% na 29,5%. Udjel kratkoročnog duga relativno je nizak, oko 9% od ukupnog zaduženja. Sljedećih godina Hrvatska će biti vrlo opterećena servisiranjem dugova.¹ Devizne rezerve rastu konstantno i pokrivaju gotovo četiri mjeseca uvoza roba i usluga.

Vanjska trgovina

Deficit tekućeg računa platne bilance Hrvatske prvenstveno je posljedica rastuće vanjskotrgovinske neravnoteže. Koeficijent trgovinskog deficita u odnosu na BDP povećao se sa 6,5% u 1993. na više od jedne četvrtine u 1997., sljedećih godina donekle se smanjio, ali je još uvijek iznosio gotovo 19% u 2000. godini; što je najviši koeficijent među zemljama CEE-a. Usporedba s najnaprednijim tranzicijskim zemljama još više ističe loše trgovinske rezultate: u 2000. godine ukupni mađarski izvoz u USD po tekućem tečaju bio je 2,7 puta veći od izvoza u 1993., poljski izvoz bio je više od dvaput veći, a češki izvoz gotovo dvostruko veći od izvoza u 1993. (vidi Sliku 1 u Prilogu). Za razliku od tih zemalja, Hrvatska je uspjela povećati svoj izvoz za samo 12 indeksnih poena, što je najslabiji rezultat u cijeloj regiji. Slika se mnogo ne mijenja kad se vanjskotrgovinski rezultat izračunava u tekućim eurima (vidi Sliku 2): Mađarska je na prvom mjestu s izvozom 3,4 puta većim od 1993., dok je Hrvatska ponovno na dnu tabele s razinom izvoza koja je samo oko 40% veća od razine 1993. Slabost hrvatskog izvoznog sektora također postaje očita kad se koeficijent izvoza roba i usluga u odnosu na BDP usporedi s vodećim tranzicijskim zemljama, a osobito s malim zemljama. S konstantnim koeficijentom od oko 40% u drugoj polovici devedesetih godina, Hrvatska pokazuje najlošiji rezultat, dok je udio Češke Republike i Slovačke viši od 60%, a Mađarske i Slovenije viši od 50% (vidi Tabelu 5). Taj trend potvrđuje i usporedba koeficijenata izvoza roba u odnosu na BDP tranzicijskih zemalja; prema preliminarnim podacima, u Hrvatskoj je izvoz iznosio samo 23% BDP-a, dok su se postoci za Češku Republiku, Slovačku i Mađarsku kretali u rasponu od 57% do 62%.

S obzirom na već visoku razinu izvoza, koju je Hrvatska bila postigla do kraja osamdesetih (tada kao dio bivše Jugoslavije), izvozni učinak devedesetih godina – s godišnjim razinama oko oko 4,4 milijarde USD – bio je razočaravajući, čak i ako se uzme u obzir utjecaj rata. Za razliku od situacije u većini drugih tranzicijskih zemalja gdje je rast BDP-a induciran

¹ 2001. godine ukupne otplata duga (glavnica i otplata kamata) iznosit će 2,478 milijuna USD, a u razdoblju iza toga bit će sljedeće: 1791 milijuna USD 2002., 1318 milijuna USD 2003., 1299 milijuna USD 2004. i 1210 milijuna USD 2005.

jakom vanjskom potražnjom, u Hrvatskoj je gospodarskom oporavku u poslijeratnom razdoblju najviše pridonijela domaća potražnja. Slabost hrvatskog izvoznog sektora odražava se u niskom stupnju unutar industrijske integracije s Europskom unijom, koji je znatno ispod stupnja drugih naprednih tranzicijskih zemalja. Hrvatski izvoz također snažno pogoduje radno intenzivnim industrijama, dok su industrije koje se temelje na resursima premalo zastupljene (Šonje i Vujčić, 1999.).

Turizam

Prihodi od turizma i, u manjoj mjeri, radničke doznake glavne su protuteže uporno visokog trgovinskog deficita. U uspješnim godinama turizam generira oko 2 milijarde USD neto prihoda. U 2000. zabilježeno je značajno povećanje i broja turista (plus 55%) i noćenja (45%) u odnosu na ratom pogođenu 1999. godinu. Međutim, prihodi od turizma nisu pratili te impresivne rezultate. Raspoloživi podaci za prva tri kvartala godine pokazuju povećanje prihoda od samo 14% u odnosu na isto razdoblje 1999. Rezultati za cijelu 2000. godinu još nisu raspoloživi, no možda su prihodi od turizma dostigli rekordnu razinu. Što se tiče budućnosti, javlja se nekoliko razloga za zabrinutost što se tiče zamjetnog povećanja turističkih prihoda jer je većina turističkih objekata zastarjela (zbog zakašnjele privatizacije, niskih investicija itd.), a razina cijena mnogo je viša od one u konkurentskim zemljama poput Grčke ili Turske.

Doznake

U 2000. prihodi od tekućih transfera iz inozemstva također su pokazali znakove oporavka, uglavnom zbog manjih državnih transfera u Bosnu i Hercegovinu te zbog povećanja doznaka iz inozemstva. Tekući (neto) transferi dostigli su vrhunac 1996., kada su iznosili 1 milijardu USD, ali su se iza toga konstantno smanjivali i dostigli tek 500 milijuna dolara u 1999.

Direktna strana ulaganja

S izuzetkom 1998. i 1999., priljev po osnovi FDI-ja (direktna strana ulaganja; foreign direct investment) bio je umjeren u usporedbi s drugim zemljama CEE-a. Dok se 2000. godine u većini zemalja regije priljev FDI-ja povećao, ta se očekivanja nisu ispunila u Hrvatskoj, prije svega zbog zastoja u drugoj fazi privatizacije Telekoma. Do rujna 2000. priljev u zemlju je iznosio oko 800 milijuna USD, dok je ukupna visina FDI-ja iznosila 4,5 milijarde USD (vidi Tabelu 6); mjereno potonjim pokazateljem, Hrvatska je na petom mjestu među osam zemalja srednje i istočne Europe. Međutim, u usporedbi po "visini FDI-ja po glavi stanovnika", Hrvatska je na četvrtom mjestu poslije Mađarske, Češke Republike i Slovenije (vidi Tabelu 7). U sljedećim godinama može se očekivati povećanje FDI-ja, jer je u postupku privatizacija još nekoliko privlačnih kompanija. FDI su zasada uglavnom koncentrirane u telekomunikacijama, te u bankarskom i farmaceutskom sektoru ("Pliva"), ali još nema bitnih ulaganja u nove objekte.

1.4 Javni sektor

Na prvi pogled, čini se da se u Hrvatskoj proračunski deficit još može držati pod kontrolom. Do sada je stvarna veličina deficita prikrivena prihodima od privatizacije, no kad ti prihodi presuše vlada će se suočiti s ozbiljnim teretom servisiranja duga. To se može ilustrirati preliminarnim pokazateljima središnjeg proračuna za 2000., koji bilježi deficit od 3,9% u odnosu na BDP, ako se uključe i prihodi od privatizacije, dok je odgovarajuća vrijednost bez prihoda od privatizacije 5,7%. Konsolidirani opći proračunski rashodi konstantno rastu i dostigli su u 1998.² gotovo 52% BDP-a – što je najviša razina među tranzicijskim zemljama, u kojima je prosječni postotak 44%. Prema nekim procjenama, ako se uključe neizmirene obveze i jamstva, razina rashoda bila bi još veća, više od 60%. Za razliku od Hrvatske, većina zemalja CEE-a uspjela je smanjiti proračunske rashode ili ih bar održati na prilično konstantnoj razini tijekom razdoblja tranzicije (vidi Sliku 3). Struktura rashoda u Hrvatskoj bitno se razlikuje od strukture u drugim zemljama, budući da je velik dio rashoda bio odnosno jest namijenjen ratnoj i poslijeratnoj potrošnji – obnovi (stambenih objekata), te transferima braniteljima, invalidima, izbjeglicama i drugim žrtvama rata. Prema funkcionalnoj klasifikaciji konsolidiranih rashoda centralne države, rashodi obrane bili su druga najveća stavka rashoda, poslije socijalne sigurnosti i socijalne skrbi, sve do 1995., i na njih je otpadala jedna petina ukupnog iznosa.³

Usprkos znatnom smanjenju tijekom sljedećih godina, rashodi obrane još su među najvećima u Europi.⁴ Osim toga, znatna su financijska sredstva odlazila u Bosni i Hercegovinu, radi održavanja armije Federacije i branitelja.

Najveći rast rashoda poslije 1994. zabilježen je na području socijalnog osiguranja i socijalne skrbi: njihov udio u konsolidiranim rashodima centralne države porastao je sa 30,5% na gotovo 39% 1999. Glavni faktor tog povećanja bilo je veliko povećanje mirovinskih isplata. Prema Ministarstvu financija, broj umirovljenika gotovo se podvostručio u razdoblju 1989.-1999. Kao i u drugim tranzicijskim zemljama, rano umirovljenje bilo je jedan od glavnih instrumenata za rješavanje problema viška radne snage u ranom stupnju tranzicije. Sve većem broju umirovljenika i financijskom opterećenju pridonijeli su i drugi faktori, kao što su: rana dob umirovljenja, stvaranje poslije rata mirovina za zasluge, te povećanje broja invalidskih mirovina i mirovina za preživjele članove obitelji branitelja. Devedesetih godina omjer broja osiguranika i korisnika mirovina znatno je pao – sa 2,74:1 u 1990. na 1,4:1 u 1999. Budući da golemi broj ljudi, ali i velikih poduzeća nisu plaćali/ne plaćaju doprinose, stvarni je omjer gotovo 1:1. Rashodi za mirovine skočili su za 189% u razdoblju 1994.-1999., dok su se u isto vrijeme prihodi od doprinosa povećali za samo 54% (1999. doprinosi su pokrivali jedva nešto više od dvije trećine rashoda za mirovine). Stoga su transferi iz državnog proračuna porasli sa 4,5 milijarde Kn 1994. na procijenjenih 7,2 milijardi Kn u 2000. Mirovinski rashodi Hrvatske su među najvišima u zemljama CEE-a i na njih otpada više od 13% BDP-a (1999.); donekle viši udjeli navode se za Sloveniju i Poljsku, dok su udjeli u Slovačkoj, Češkoj Republici i Mađaraskoj između 8% i 10%. Ukupni socijalni rashodi u Hrvatskoj, uključujući rashode za zdravstvo, obrazovanje, socijalno osiguranje i socijalnu skrb, relativno su visoki po mjerilima CEE-a: 1998. ti su rashodi (konsolidirane centralne države) iznosili 25,7% BDP-a – za razliku od

² 1999. udio je porastao na gotovo 55%.

³ U okviru ukupnih izdataka centralne države, na obranu je otpadalo više od jedne trećine 1994. i 1995.

⁴ U 2000. na obrambene rashode otpadalo je po procjeni oko 3,3% BDP-a (smanjenje sa 11,3% 1994.), na rashode povezane s posljedicama rata 2,5%, a na rashode za javni red i sigurnost 3,4%.

prosječno 23,4% BDP-a u odabranim tranzicijskim zemljama (MMF, 2000.). Transferi Zavodu za socijalno osiguranje također su naglo rasli od 1994. – sa 122 milijuna Kn na 2,7 milijarde Kn 2000., a njihov udio u rashodima konsolidirane centralne države porasli su 2,5 postotna poena tijekom toga razdoblja. Zajedno sa Češkom Republikom, Slovačkom i Slovenijom Hrvatska vodi po zdravstvenim rashodima (6,5% BDP-a) među zemljama srednje i istočne Europe, dok su rashodi na obrazovanje – premda su posljednjih godina donekle porasli – među najnižima u cijeloj regiji.

U razdoblju 1994.-2000. rashodi centralne države na plaće porasli su 97%, a njihov udio u ukupnim rashodima centralne države iznosio je 2000. oko 31%, odnosno 10% BDP-a. U 2000. prosječne bruto plaće u javnoj upravi bile su gotovo za trećinu veće od nacionalnog prosjeka. Premda su plaće u upravi veće od državnog prosjeka i u drugim tranzicijskim zemljama, taj je raskorak daleko najveći u Hrvatskoj.⁵ Posljednjih godina prosječne plaće u javnom sektoru rasle su brže od plaća u poslovnom sektoru (tako su, na primjer, plaće u javnom sektoru realno porasle 16,5%, a plaće u cijelom gospodarstvu 10%). Taj se trend nastavio 2000., ali sporijim tempom, pa se jaz između dviju kategorija bitno smanjio.

U 2000. vrlo se znatan dio ukupnih rashoda centralne države, oko 8%, koristio za plaćanje neizmirenih obveza. Neizmirene državne obveze poduzećima rješavale su se gotovinskim isplatama, izdavanjem državnih vrijednosnica koje su se mogle eskontirati u bankama i poreznim kompenzacijama (EBRD, 2000.).⁶ U listopadu 2000. ukazala se potreba za revizijom proračuna zbog većih rashoda (u odnosu na planirane) za transfere mirovinskom i zdravstvenom fondu (zbog sniženih stopa doprinosa), kao i zbog manjih (u odnosu na očekivane) prihoda od privatizacije, poslije odgađanja druge faze privatizacije Hrvatskog telekoma.

⁵ U 1999. prosječne bruto plaće u javnoj upravi, u usporedbi s državnim prosjekom, porasle su 7,8% u Češkoj Republici, 19,2% u Bugarskoj, 20,6% u Mađarskoj, 21,7% u Slovačkoj, 27,7% u Poljskoj i 29,2% u Sloveniji.

⁶ Ukupne neizmirene obveze, uključujući neizmirene porezne obveze, obveze među poduzećima i državne obveze poduzećima, iznosile su krajem 1999. 20% BDP-a (EBRD, 2000.).

1.5 Zaposlenost i nezaposlenost

Zaposlenost u Hrvatskoj opada od kasnih osamdesetih godina; od početka tranzicije zaposlenost se vjerojatno smanjila za 19% do 28,5% (vidi Sliku 49). Kao i u slovenskom slučaju, dva mjerila nezaposlenosti – podaci Hrvatskog državnog zavoda za statistiku i podaci socijalnog osiguranja – bitno su se razlikovala u početnom stadiju tranzicije, dok podaci za sljedeće razdoblje odražavaju posve sličan razvoj događaja. Razlike između dvaju izvora podataka otežavaju usporedbe s drugim tranzicijskim zemljama. Prema podacima zdravstvenog osiguranja, pad zaposlenosti u Republici Hrvatskoj (-28,5%) bio je, uz Mađarsku i Bugarsku, najveći među zemljama CEE-a. Pad od 19% prema podacima Zavoda za statistiku navodio bi na zaključak da je gubitak radnih mjesta u Hrvatskoj bio sličan onome u Rumunjskoj, manji nego u Mađarskoj, Bugarskoj i Sloveniji, ali mnogo veći nego u Češkoj Republici, Poljskoj i Slovačkoj. Rezultate ankete radne snage (Labour Force Survey, LFS), koji se objavljuju od 1996., treba također primati s oprezom: do druge polovice 1999. dijelovi hrvatskog teritorija (okupirana područja) nisu bili uključeni u uzorak. To bi moglo objasniti različito kretanje zaposlenosti u 1999. i 2000. godini s obzirom na to da Zavod za statistiku navodi pad od 3%, a podaci LFS-a povećanje od 2% (obje se brojke odnose na razdoblje siječanj – lipanj).

Prema tome, bez obzira na izvor podataka, pad zaposlenosti značajno je zaostajao za padom proizvodnje u prvoj fazi tranzicije. U godinama poslije 1992. kumulativni pad nezaposlenosti uvelike prelazi pad BDP-a u tom razdoblju; takva se pojava može zamijetiti u većini ostalih tranzicijskih zemalja (vidi Tabelu 9).

Smanjenje zaposlenosti jasno se odražava u konstantnom padu aktivnosti i stopa zapošljavanja u razdoblju 1996.-2000. (vidi Tabele 10 i 11). Raspoloživi podaci LFS-a pokazuju pad za sve zemlje CEE-a, osim Mađarske i Slovenije, ali je Hrvatska najteže pogođena: stopa zaposlenosti smanjila se za 8,4, a stopa aktivnosti za 5,9 postotnih poena.⁷ Bugarska je bila sljedeća s padom od 4,9, i 2,9 postotnih poena. Slično tome, udio zaposlenih osoba u odnosu na ukupno stanovništvo smanjio se u svim zemljama, osim Mađarske i Slovenije. Hrvatska je, uz Bugarsku, ponovno najviše stradala, s udjelom koji se 2000. smanjio na 36%, dok je u Češkoj Republici iznosio 46% (Tabela 12).

Poljoprivredni je sektor još uvijek najveći poslodavac u Hrvatskoj: prema LFS-a ona zapošljava oko 17% od ukupnog broja zaposlenih. Kao u Bugarskoj i Rumunjskoj, poljoprivreda djeluje kao tampon protiv nezaposlenosti prihvaćajući radnike otpuštene u drugim sektorima, osobito u industrijskom sektoru. Zaposlenost u industriji (uključujući građevinarstvo) manja je nego u većini vodećih tranzicijskih zemalja i njezina je razina slična onoj u Bugarskoj i Rumunjskoj; dok je zaposlenost u sektoru usluga slična onoj u Sloveniji (53%).⁸

Nezaposlenost postaje jedan od ključnih problema Hrvatske. Registrirani podaci pokazuju brzo povećanje stope nezaposlenosti sa 8% 1989. na dosadašnju rekordnu razinu od 22,6% potkraj 2000. – što je najviša razina među tranzicijskim zemljama. Te tendencije potvrđuju i podaci dobiveni (međunarodno usporedivo) Anketom radne snage (Labour Force Survey), prema kojemu je stopa nezaposlenosti u prvoj polovici 2000. godine iznosila 15%, što je

⁷ Prema jednoj studiji Svjetske banke, stopa aktivnosti smanjila se za 11,5% u razdoblju od 1990. do 1996.

⁸ Sektor usluga zapošljava oko 58% zaposlenih u Mađarskoj ("najnaprednijoj" zemlji), a samo 32% u Rumunjskoj.

ponovno jedna od najviših stopa u regiji (vidi Sliku 5). U glavne faktore takvog stanja ubrajaju se otkazi u tvrtkama koje se prestrukturiraju i primjena strože stečajne politike. U prvoj polovici 2000. ukupno 136.000 osoba ili 39% od prosječnog evidentiranog broja nezaposlenih u tom razdoblju nije zadovoljavalo međunarodne kriterije nezaposlenosti, jer ili nisu tražili posao (38%), ili nisu prihvatili ponuđeni posao (15%) ili su pak radili na crno (41%).

Nezaposlenost je strukturne prirode. Udio dugoročno nezaposlenih konstantno raste posljednjih godina. U 2000. više od polovice nezaposlenih (prema LFS-u) bilo je dugoročno nezaposleno, a više od jedne trećine tražilo je posao dulje od dvije godine (vidi Tabelu 13). Oko polovice osoba otpuštenih iz socijalističkog sektora dugoročno je nezaposleno. Učestalost nezaposlenosti najviša je među onima koji prvi put traže posao – 56% od ukupnog broja. Nezaposlena je otprilike jedna trećina radne snage ispod 25 godina, stope nezaposlenosti mladeži više su samo u Bugarskoj i Poljskoj (oko 36% u jednoj i drugoj), dok je najniža stopa zabilježena u Mađarskoj (12%). Za Češku Republiku navodi se gotovo ista stopa nezaposlenosti mladeži kao u Europskoj uniji – 16,5% (vidi Tabelu 14). Glavni razlozi visoke stope nezaposlenosti mladeži u većini zemalja CEE-a, uključujući Hrvatsku, jesu pomanjkanje radnog iskustva, ali i rasprostranjena neusklađenost kvalifikacija i potreba. Kao i u drugim zemljama, osim Češke Republike, postotak žena u ukupnoj masi nezaposlenih (prema LFS-u) manji je od postotka muškaraca. To se uglavnom može objasniti činjenicom da su žene češće napuštale tržište rada nego muškarci. Nezaposlenost, i to osobito dugoročna nezaposlenost, uglavnom pogađa osobe s niskom obrazovnom razinom. Odljev nezaposlenih u skupinu zaposlenih vrlo je malen.

Do prosinca 2000. oko 19% od ukupno evidentiranih nezaposlenih osoba imalo je pravo na naknadu za nezaposlenost; taj je postotak mnogo manji nego u svim ostalim zemljama srednje i istočne Europe.

2. Hrvatska: dileme gospodarske politike

Usporedba s drugim, naprednijim tranzicijskim ekonomijama pokazuje da se Hrvatska razlikuje od njih i po gospodarskoj politici i po postignutim rezultatima. Premda ova studija ne nastoji dati svestranu procjenu tranzicijske strategije, ona će se osvrnuti na neke ključne dileme s komparativnog gledišta.

2.1 Tečaj

Tečajna politika je prvo i dugoročno gledano svakako najspornije pitanje. Stabilnost cijena u Hrvatskoj temelji se na stabilnosti tečaja njezine valute. Premda kuna nije bila čvrsto fiksirana, ona nije mnogo fluktuirala posljednjih sedam godina. Hrvatska već godinama ima vrlo nisku stopu inflacije, posebno u usporedbi s većinom drugih tranzicijskih ekonomija. Međutim, stabilan tečaj nije bio dovoljan za stabilnost cijena: naprotiv, bile su također potrebne visoke nominalne i realne kamatne stope. Ta stabilnost tečaja i cijena uglavnom prevladava sve do danas.

Međutim, produljena stabilnost cijena nije navela ekonomiju da usvoji kunu kao preferiranu valutu. U stvari, stupanj supstitucije domaće valute vrlo je visok i ne pokazuje znakove smanjenja. Štoviše, njemačka se marka koristi za određivanje cijene roba, za

transakcije i štednju. U tom smislu, ne može se tvrditi da je primijenjena monetarna politika dala kredibilitet Hrvatskoj narodnoj banci. Kredibilitet centralne banke, a time i kredibilitet domaće valute, glavna je očekivana dobit monetarne stabilnosti.⁹ Nema dvojbe da se to nije dogodilo u Hrvatskoj.

Osim toga, stabilna bi valuta trebala dovesti do stabilnog bankarstva i poticati investicije, osobito strane. To su ponovno teroijske postavke. Međutim, Hrvatska je doživjela jednu od najgorih bankarskih kriza između usporedivih tranzicijskih ekonomija. Ta se kriza, pogotovo kriza 1998., dogodila usprkos stabilnosti tečaja i cijena. Isto tako, kao što je već istaknuto, priljev stranih investicija i ulaganja općenito nije bio ni izdaleka onakav kakav se mogao očekivati.

Napokon, često se tvrdi da stabilan tečaj prati veću varijabilnost realnog tečaja, kao i stopâ rasta. Ta se tvrdnja može podržati na nekoliko načina, ali, ponovno, i osporiti na nekoliko načina. Međutim, u slučaju Hrvatske varijabilnost stope rasta svakako je veća nego u naprednijim tranzicijskim ekonomijama. Prema tome, stabilni tečaj nije uspio osigurati održiv rast, barem ne do ovog trenutka.

Uz nestabilan rast proizvodnje, došlo je do predvidivih promjena strukture proizvodnje i tržišta rada. Industrija se očito još nije oporavila, a nezaposlenost se povećala. I izvoz roba ostao je na niskoj razini. To se moglo očekivati: premda su točni teoretski razlozi na kojima se temelje ta očekivanja, među stručnjacima još sporni.

Raspravlja se treba li napustiti takvu tečajnu politiku. Navodi se niz argumenata u prilog očuvanju tečajne stabilnosti, premda su gore navedeni problemi već općenito priznati. Da pogledamo neke od tih argumenata.

Tvrdi se prije svega da je igra izgubljena i da više ne vrijedi igrati je iznova. Igra je u tome da se potaknu hrvatski građani i poduzeća da radije drže kune nego njemačke marke. To bi, ako je točno, značilo da centralna banka ne može realno voditi nezavisnu monetarnu politiku pa bi snažno preporučivalo ranu euroizaciju. Tvrdnja nije posve uvjerljiva, premda je naravno točno da bi stjecanje kredibiliteta kune bila vrlo teška bitka. Međutim, odluka da se drže kune umjesto njemačkih maraka nikako ne može značiti isto, s obzirom na očekivanja u kretanju tečaja i kamatne stope, tj. bez obzira na monetarnu politiku koja se provodi. Ponekad se tvrdi da "markizacija" hrvatske ekonomije ima dugu povijest, pa bi stoga bilo još teže nego inače navesti ljude da drže kune. Međutim, Slovenija ima sličnu monetarnu povijest, ali je razina valutne supstitucije u toj zemlji mnogo niža nego u Hrvatskoj. To bi ukazivalo da je monetarna politika važna i u slučajevima u kojima je domaća valuta izgubila dobar dio svoga kredibiliteta (ili ga nikada nije stekla).

Ako je doista de facto euroizacija neizbježna, trebalo bi ocijeniti posljedice. Treba uzeti u obzir dva slučaja. Jedan je sistem s dvije paralelne valute, a drugi de jure euroizacija (jednostrana ili dogovorena).

---

⁹ Ta je tvrdnja sporna u međunarodnoj ekonomici uglavnom zato jer nema dobre teorije kredibiliteta, tj. načina kojim se ona stječe i održava. Bilo bi očito donekle paradoksalno tvrditi da se kredibilitet monetarne politike centralne banke povećava, ako ona djelomično ili potpuno odustane od vođenja monetarne politike.

Prva alternativa, paralelna uporaba dviju valuta, ima važne posljedice koje se uvijek potpuno ne razumiju. Situacija je slična slučaju nepotpunog indeksiranja. Tako se, na primjer, u Hrvatskoj plaće eksplicitno ne indeksiraju u njemačkim markama. S obzirom na to, monetarna bi se politika mogla koristiti za obuzdavanje realnih plaća, barem kada se one obračunavaju u njemačkim markama, na primjer nominalnom deprecijacijom tečaja. To ne bi stvaralo probleme indeksiranom sektoru, jer on ionako priobjegava obračunu u njemačkim markama i zato što se on može zaštititi od rizika devalvacije. Dodatna je prednost, što bi dužnici imali realniju procjenu svojih dugova izraženih u kunama. To bi, na primjer, trebalo navesti vladu da bude pažljivija, kada uzima strane zajmove.

Druga je alternativa posve drukčija. Izravna euroizacija podrazumijeva određene probleme u slučajevima u kojima ne postoje uvjeti za postojanje optimalnih valutnih područja. Kao što su nedavno u svojoj studiji ustvrdili Wyplosz i Halpern (2001.), tranzicijska zemlja koja rano usvoji euro možda neće moći zadovoljiti kriterije konvergencije za članstvo u Europskoj uniji, jer bi, na primjer, mogla imati veću inflaciju od one koja se dopušta za punu integraciju u EU. Naravno, izvor problema je aprecijacija realnog tečaja, koji se ne može ispraviti kroz aprecijaciju nominalnog tečaja. Očito, ima drugih načina za rješenje tog problema, ali bi njihova provedba mogla biti teža i skuplja.

Ključ za izbor ovog ili onog tečajnog režima, je u ponašanju plaća. Često se tvrdi da se u Hrvatskoj plaće implicitno indeksiraju u njemačkim markama. Međutim, one konstantno rastu u kunama i, s obzirom na stabilni tečaj, i u njemačkim markama. Da su indeksirane prema njemačkim markama, ostale bi iste, ili se možda povećavale vrlo skromno odražavajući blagu deprecijaciju kune. To nije realan slučaj (vidi Sliku 6 u Prilogu). Prema tome, ne radi se o tome da stabilnost tečaja nije dovela do stabilnosti plaća; štoviše, one nisu ni potpuno indeksirane u njemačkim markama. Isto vrijedi i za mirovine. Prema tome, monetarna politika bi još uvijek mogla odigrati značajnu ulogu u Hrvatskoj.

Kretanje plaća značajno je za konkurentnost hrvatske ekonomije. Također se tvrdi da slab učinak hrvatske ekonomije nije posljedica neusklađenog tečaja, već posljedica izostanka prestrukturiranja. Također se tvrdi da će stabilan tečaj pridonijeti prestrukturiranju. Iz hrvatskoga iskustva, može se tvrditi da se to upravo nije dogodilo. Moglo bi se raspravljati je li stabilan tečaj doista djelovao kao smetnja, ali to nužno nije relevantno za ovaj argument.

Također se iznosi argument da izvoz zapravo nije osjetljiv na tečaj. Taj argument nije vrlo uvjerljiv. Što je važnije, čini se da iskustvo hrvatskog izvoznog sektora pokazuje da to nije točno. Kao prvo, izvoz je bio prilično ujednačen u razdoblju stabilnosti tečaja. Drugo, svako povećanje ili smanjenje izvoznog rezultata bilo je, kako se čini, povezano s odgovarajućim promjenama tečaja (v. Sliku 7 u Prilogu). I drugi su faktori očito utjecali na takav razvoj događaja, ali izvoz po svemu sudeći nije bio potpuno neosjetljiv na promjene tečaja.

Treba još razmotriti dva krajnja argumenta: jedan o monetarnoj politici per se, a drugi o proboju promjene tečaja u inflaciju.

Stabilni tečaj zahtijeva prilično pasivnu monetarnu politiku, tj. promjene kamatnih stopa odražavaju potrebu da se održi stabilni tečaj. U teoriji, uvjerljivo stabilizirani tečaj trebao bi dovesti do nižih kamatnih stopa, odnosno, bolje rečeno, dovesti do primjerene prilagodbe

domaćih kamatnih stopa stopama koje prevladavaju na međunarodnom tržištu. Međutim, to se u Hrvatskoj nije dogodilo. Kamatne su stope su konstantno bile visoke i očito su odražavale devalvacijske rizike. Kako god to tumačili, to ide u prilog pasivnoj monetarnoj politici, koja se provodila.

Stabilni se tečaj podržava ne samo kao deflacijski instrument, što je svakako slučaj u Hrvatskoj, već i kao anti-inflacijski instrument, što je spornije pitanje. Često se tvrdi kako se promjene tečaja vrlo brzo probijaju u opće promjene cijena, tj. u inflaciju. U posljednje vrijeme ovakva vrsta proboja nije stvarno zabilježena u nizu zemalja koje su izvršile devalvaciju. Teško je reći što bi se dogodilo u Hrvatskoj, jer bi to ovisilo o svim drugim mjerama koje bi se poduzele zajedno s eventualnom promjenom monetarne politike.

Možda je rasprava o tečaju i monetarnoj politici sada donekle suvišna, jer je Hrvatska narodna banka prošle godine vrlo značajno ublažila svoju monetarnu politiku bez značajnih posljedica, bilo za stabilnost tečaja, bilo za cijene. Očito, ako se to nastavi, kao što se i namjerava, to će imati posljedice i za inflaciju i za tečaj. Ovo se ne smije shvatiti kao argument protiv prilagodljivije monetarne politike, već kao argument u prilog povećanoj fleksibilnosti deviznog tečaja. Ako ga se shvati u tom svjetlu, dilema u vezi s tečajnom politikom trebala bi biti riješena u smjeru stvarnog napuštanja politike *de facto* fiksnog tečaja.

2.2. Fiskalna politika

Javne financije glavni su problem s kojim je suočena hrvatska vlada. Državni je proračun u znatnom deficitu, koji na tim razinama nije održiv osobito, ako se nastave sadašnji gospodarski trendovi. Treba raspraviti tri aspekta fiskalne reforme: (1) razinu i strukturu rashoda; (2) izvore prihoda; (3) poslovni ciklus.

Općenito govoreći, razina i struktura javnih rashoda uvelike su povezane s pitanjima pravednosti, dok su izvori prihoda (porezni sistem) bitno povezani s pitanjima efikasnosti. U idealnom slučaju, rashode i prihode trebalo bi uravnotežiti sistemom oporezivanja koji funkcionira vrlo slično sistemu cijena. Očito, to realno nije moguće zbog postojanja javnih dobara, pa se svaki fiskalni sistem samo pokušava približiti efikasnom sistemu. Isto tako, razina rashoda je neodrediva i u stvarnosti odražava preferencije javnosti među kojima pitanje pravde i pravičnosti igra značajnu ulogu.

Zbog toga se reforma fiskalnog sistema mora provesti na dva kolosijeka. Kao prvo, treba odrediti razinu javnih rashoda. Drugo, treba osmisliti porezni sistem. Te dvije odluke treba donijeti za nešto dulje razdoblje, na primjer za poslovni ciklus. U kraćim razdobljima, proračun bi mogao upasti u deficit ili suficit, ovisno o slučaju.

Fiskalne reforme značajno utječu na proizvodnju. Zamisao da se rješenje može pronaći u Lafferovoj krivulji – tj. da sniženje poreznih stopa s visoke razine može povećati porezne prihode pozitivnim djelovanjem na proizvodnju – ima smisla samo na srednji ili čak dugi rok, ali se stvarno ne odnosi na kratki rok. Time se osim toga ne dobiva ni potpuna slika, jer će rezultati i u srednjeročnom razdoblju značajno ovisiti o kretanju fiskalnog suficita. Ako niži porezi idu usporedo sa nižim rashodima, fiskalna bi reforma mogla imati poželjno pozitivno djelovanje na rast BDP-a. Međutim, ako ne idu, povećanje BDP-a, ako uslijedi, moglo bi biti popraćeno sve većim deficitom, koji će na kraju trebati platiti, a to tada može negativno djelovati na rast.

Jasni je primjer reforma socijalnog osiguranja i, konkretnije, privatizacija mirovinskog sistema. Ako se cijeli mirovinski sistem ili njegov dio privatizira, država se mora zadužiti da bi platila dospjele obveze. Mirovina primljena od privatnog osiguranja možda će biti viša, ali će troškovi financiranja obveza države porasti upravo zato što će se stopa doprinosa smanjiti. Stoga reforme obveza, tj. javnih rashoda, moraju prethoditi poreznim reformama ili ih barem pratiti.

Očito je da je u Hrvatskoj, kako se općenito priznaje, razina javnih rashoda visoka – u svakom slučaju viša od one u usporedivim tranzicijskim ekonomijama ili u usporedbi s ekonomijama na sličnoj razini razvoja. Isto tako, teško je postići konsensus o preraspodjeli prava na javna sredstva, premda se općenito uviđa potreba za tim. Prestrukturiranje javnih obveza političko je pitanje i o njemu se ne može raspravljati izvan izbornog procesa, jer prestrukturiranje javnih financija jasno utječe na raspodjelu glasova.

Porezni sistem izvor je neslaganja u Hrvatskoj. Porezni sistem mora ispuniti dva međusobno suprotstavljena cilja. S jedne strane, on mora što djelotvornije ostvariti potrebne javne prihode. S druge strane, on mora podržavati efikasnu alokaciju resursa. S obzirom na relativno visoku razinu javnih prihoda u Hrvatskoj, postojeći porezni sistem uspješno je obavio svoj zadatak osiguranja novca za državni proračun. Očito, moglo bi se također tvrditi da u njemu ima određenih nedostataka, zbog znatne razine izbjegavanja plaćanja poreza i stalnog fiskalnog deficita.

Međutim, glavni problem leži u podržavanju efikasne alokacije resursa. Budući da su privatna ulaganja vrlo mala, a nezaposlenost raste, nema sumnje da porezi nisu razmatrani imajući u vidu ispravne poslovne poticaje. Tijekom protekle godine bilo je pokušaja da se to ispravi, ali nije učinjeno mnogo, s obzirom na potrebu osiguranja priljeva javnih prihoda.

Konačno, treba uzeti u razmatranje proračunsku supješnost tijekom poslovnog ciklusa. Lakše je reformirati fiskalni sektor kad ekonomija raste, nego kada opada. Premda je ova postavka sporna, ona ima smisla barem na nekoj razini rasprave o gospodarskoj politici. Naravno, fiskalni sistem može biti uzrok slabog ili negativnog rasta proizvodnje, u kojem je slučaju potrebno smanjiti proračunski deficit bez obzira na njegovo negativno kratkoročno djelovanje na kretanje BDP-a. Nema sumnje da je u Hrvatskoj državni proračun opterećenje za ekonomiju, pa se čini da je potrebna odgovarajuća fiskalna reforma.

Zaključak

Čini se prilično jasnim da kombinacija mjera (policy mix) koje je Hrvatska provodila u svojoj ekonomskoj politici tijekom proteklih pet godina nije bila dobra. Tečaj nije podržavao izvoz i rast, a fiskalna politika bila je više u funkciji efikasnosti budžeta, nego u funkciji efikasne alokacije resursa.

Međutim, troškovi tih mjera već su možda plaćeni, pa prijelaz na alternativnu kombinaciju mjera možda ne bi dao tako jasne koristi kakve su se možda mogle ostvariti prije dvije ili tri godine. Ipak, pomak prema fleksibilnijem tečaju, da bi se uspostavila djelotvornija monetarna politika, bio bi još uvijek preporučljiv. Isto tako, očito je nužna daljnja fiskalna prilagodba radi poticanja ulaganja, a time i rasta zaposlenosti.

Literatura:

Hrvatska narodna banka, Bilten, razni brojevi.

Hrvatski zavod za statistiku, Statistički godišnjak Republike Hrvatske, razni brojevi.

Hrvatski zavod za statistiku, Mjesečno statističko izvješće, razni brojevi.

Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) (2000.), Izvješće o tranziciji 2000., London, listopad.

Europska komisija (2000.), Zapošljavanje u Europi 2000.

Eurostat (1999.), Pregled zapošljavanja i tržišta rada zemalja srednje i istočne Europe, dvogodišnji, Luxembourg.

Halpern, L., Ch. Wyplosz (2001.) "Gospodarska reforma i realni devizni tečaj u 2000.: Veza Balassa-Samuel", radni materijal.

Ministarstvo financija Republike Hrvatske, Godišnje izvješće Ministarstva financija, Zagreb, razni brojevi.

Ministarstvo financija Republike Hrvatske, Mjesečno statističko izvješće, Zagreb, razni brojevi.

Međunarodni monetarni fond (IMF) (2000.), "Republika Hrvatska: Izabrani problemi statistički prilog", Izvješće IMF-a br. 00/22, Washington, veljača.

Podkaminer, L. i sur. (2001.), "Tranzicijska gospodarstva: Razvoj u 2000. uvjetovan izvana, Uspostavljanje i prilagodbe koji se očekuju u 2001. i 2002.", WIIW Izvješća o istraživanju, br. 275, Beč, veljača.

Svjetska banka (2000.), "Ispitivanje gospodarske osjetljivosti i socijalne skrbi u Hrvatskoj", nacrt izvješća, lipanj.

Šonje, V. i B. Vujčić (1999), "Hrvatska u drugom razdoblju tranzicije 1994.-1999", Hrvatska narodna banka, radni materijal, Zagreb, prosinac.

WIIW (2000.), Zemlje u tranziciji 2000. WIIW Statistički priručnik, Bečki Institut za međunarodna ekonomska istraživanja (WIIW), Beč.

PRIVITAK

Tablica 1

Hrvatska: Odabrani gospodarski pokazatelji

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾	2001 prognoza	2002
Stanovništvo, osobe, srednja dob	4649	4669	4494	4573	4501	4554	4500	.	.
Bruto domaći proizvod, HRK mn, nom.	87441	98382	107981	123811	137604	142700	157511	170300	183300
godišnja promjena u %	5.9	6.8	5.9	6.8	2.5	-0.4	3.7	2.5	2.5
BDP/capita (USD s deviznom stopom)	3137	4029	4422	4398	4805	4406	4227	.	.
BDP/capita (USD s PPP - WIIW)	5080	5610	6330	6710	7080	7090	7640	.	.
Bruto inuustrijski proizvod									
godišnja promjena in %	-2.7	0.3	3.1	6.8	3.7	-1.4	1.7	1.5	2
Bruto poljoprivredni proizvod									
godišnja promjena u % (real)	-3.3	0.7	1.3	4.0	10.2	.	.	.	.
Javni transport roba, mn t-kms	196986	199730	213172	203428	170107	146302	108450 ^{1-x}	.	.
godišnja promjena u %	11.9	1.4	6.7	-4.6	-16.4	-14.0	-2.1 ^{1-x}	.	.
Bruto fiksni oblik kapitala, HRK mn, nom.	12209.9	15398.0	22089.4	29935.6	32065.6	32956.0	33091.0	.	.
godišnja promjena u %	.	.	37.6	26.4	2.5	-1.1	-3.5	0	1
Građevinska industrija, odrađeni sati ²⁾									
godišnja promjena u %	-4.5	-3.9	9.0	16.7	0.7	-7.7	.	.	.
Završeni stanovi, jedinice	9710	7359	12624	12516	12600	.	.	.	.
godišnja promjena u %	16.4	-24.2	71.5	-0.9	0.7	.	.	.	.
Zaposlenost, prosječna ³⁾	1437.1	1417.4	1329.5	1310.9	1384.8	1364.5	1320.9	.	.
godišnja promjena u %	-0.7	-1.4	-6.2	-1.4	0.4	-1.5	-3.2	.	.
Zaposelni u industriji, prosjek ⁴⁾	368.3	349.2	315.1	319.7	308.9	299.5	290.8	.	.
godišnja promjena u %	-4.3	-5.2	-9.8	-6.4	-3.4	-3.0	-2.9	.	.
Nezaposleni, registrirani, kraj razdoblja	247.6	249.1	269.3	287.1	302.7	341.7	378.5	.	.
Stopa nezaposlenosti u %, kraj razdoblja	14.8	15.1	15.9	17.6	18.1	20.4	22.6	23	23
Prosječne bruto mjesečne plaće, HRK	2155	2887	3243	3668	4131	4551	4869	.	.
godišnja stopa u %	14.4	40.2	7.2	12.3	6.0	10.1	3.4	.	.
Trgovinski promet na malo, HRK ⁵⁾	22391.9	26054.9	29412.4	34736.1	36021.3	35769.1	.	.	.
godišnja promjena u %	13.2	12.5	3.4	14.9	-0.4	-4.8	14.7 ^{1-x}	.	.
Cijene na malo, %	97.6	2.0	3.5	3.6	5.7	4.2	6.2	5.5	5
Proizvođačke cijene u industriji, %	77.6	0.7	1.4	2.3	-1.2	2.6	9.7	.	.
Glavni proračun, HRK mj									
Prihodi	23143	27981	31368	33846	43809	46356	44651	.	.
Potrošnja	22599	28696	31502	35006	42552	48879	50779	.	.
Deficit (-) / višak (+)	544	-715	-134	-1160	1257	-2523	-6128	.	.
Deficit (-) / višak (+), % BDP	0.6	-0.7	-0.1	-0.9	0.9	-1.8	-3.9	.	.
Opskrba novca, HRK mj, kraj razdoblja									
M1, Novac	6643	8235	11369	13731	13531	13859	18031	.	.
Otvoren novac	17680	24623	36701	50742	57340	56699	73313	.	.
Diskontna stopa % kraj razdoblja	8.5	8.5	6.5	5.9	5.9	7.9	5.9	.	.
Tekući račun, USD mj	853.4	-1441.5	-1091.3	-2325.1	-1530.4	-1522.6	-531.0	-700	-700
Bruto rezerve NB, USD mj	1405.0	1895.2	2314.0	2539.0	2815.6	3025.0	3525	.	.
Bruto vanjski dug, USD mj ⁶⁾	3019.8	3809.1	5307.6	7451.6	9586.2	9872.3	10798.0	.	.
Ukupni izvoz, USD mj ⁷⁾	4260.4	4632.7	4511.8	4170.7	4541.1	4279.7	4390.1	4300	4300
godišnja stopa u %	9.1	8.7	-2.6	-7.6	8.9	-5.8	2.0	-2	0
Uvoz ukupnog USD mj ⁷⁾	5229.3	7509.9	7787.9	9104.0	8383.1	7777.4	7911.2	7910	7990
godišnja stopa u %	12.1	43.6	3.7	16.9	-7.9	-7.2	1.4	0	1
Prosječna devizna stopa HRK/USD	6.00	5.23	5.43	6.16	6.36	7.11	8.28	.	.
Prosječna devizna stopa HRK/EUR (ECU)	7.09	6.76	6.80	6.96	7.14	7.58	7.64	7.8	7.9
Prosječna devizna stopa HRK/DEM	3.69	3.65	3.61	3.56	3.62	3.88	3.90	.	.
Kupovni paritet HRK/USD, WIIW	3.70	3.75	3.80	4.04	4.32	4.42	4.59	.	.
Kupovni paritet HRK/EUR, WIIW	3.99	4.04	4.12	4.40	4.69	4.78	4.99	.	.

Bilješke: 1) Preliminarno. - 2) Do 1996. poduzeća s više od 10 zaposlenih, od 1997. više od 20 zaposlenih. - 3) Od 1998. uključujući osobe zaposlene u Ministarstvu obrane i Ministarstvu unutarnjih poslova. - 4) Do 1996. poduzeća s više od 10 zaposlenih; od 1997. prema klasifikaciji NACE. - 5) Od 1996. prema klasifikaciji NACE. - 6) Do 1995. izdvojen dio dugo bivše Savezne Jugoslavije. - 7) Od 2000. nova metoda statističke obrade.

Izvor: Podaci WIIW s podacima iz državne statistike; prognoza WIIW.

Tablica 2

	Bruto domaći proizvod												Indeks		
	stvarna promjena u % u odnosu na prethodnu godinu												1990=100		
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾	2001	2002	2000 ¹⁾	
	proгноza														
Češka Republika	-1.2	-11.6	-0.5	0.1	2.2	5.9	4.8	-1.0	-2.2	-0.8	2.7	3	3.5	98.5	
Mađarska	-3.5	-11.9	-3.1	-0.6	2.9	1.5	1.3	4.6	4.9	4.4	5.5	5	5	108.5	
Poljska	-11.6	-7.0	2.6	3.8	5.2	7.0	6.0	6.8	4.8	4.1	4.0	2	4	143.1	
Slovačka Repub.	-2.5	-14.6	-6.5	-3.7	4.9	6.7	6.2	6.2	4.1	1.9	2.0	3	4	105.1	
Slovenija	-4.7	-8.9	-5.5	2.8	5.3	4.1	3.5	4.6	3.8	5.0	4.7	4.5	4.5	120.0	
CEEC-5 ²⁾	-6.7	-9.6	-0.2	1.5	4.1	5.7	4.8	4.5	3.1	2.9	3.8	2.9	4.1	121.4	
Bugarska	-9.1	-11.7	-7.3	-1.5	1.8	2.9	-10.1	-7.0	3.5	2.4	5.0	4	4	78.6	
Rumunjska	-5.6	-12.9	-8.8	1.5	3.9	7.1	3.9	-6.1	-5.4	-3.2	2.0	3	1	81.8	
CEEC-7 ²⁾	-6.6	-10.4	-2.3	1.4	3.9	5.8	3.8	1.7	1.4	1.6	3.5	3.0	3.5	110.0	
Hrvatska	-7.1	-21.1	-11.7	-8.0	5.9	6.8	5.9	6.8	2.5	-0.3	3.5	2.5	2.5	86.7	

Bilješka: 1) Preliminarno. - 2) Procjene WIIW.

Izvor: Podaci WIIW s podacima državne statistike, prognoza WIIW.

Tablica 3

	Bruto industrijska proizvodnja										Indeks		
	stvarna promjena u % u odnosu na prethodnu godinu										1989=100		
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000 ¹⁾	2001	2002	2000 ¹⁾		
	proгноza												
Češka Republika	-5.3	2.1	8.7	2.0	4.5	3.1	-3.1	5.7	5	5	83.0		
Mađarska	4.0	9.6	4.6	3.4	11.1	12.5	10.4	18.5	13	13	136.3		
Poljska ²⁾	6.4	12.1	9.7	8.3	11.5	3.5	4.8	4.3	4	5	128.1		
Slovačka Republika	-3.8	4.8	8.3	2.5	2.7	5.0	-3.4	10.0	6	6	89.9		
Slovenija	-2.8	6.4	2.0	1.0	1.0	3.7	-0.5	6.2	4	4	80.3		
CEEC-5 ³⁾	1.6	8.2	8.2	5.1	8.3	4.8	2.5	7.3	5.7	6.2	111.0		
Bugarska	-9.8	10.6	4.5	5.1	-5.4	-7.9	-12.3	3.5	4	4	46.9		
Rumunjska	1.3	3.3	9.4	6.3	-7.2	-13.8	-8.0	8.2	5	2	47.3		
CEEC-7 ³⁾	1.0	7.2	8.3	5.4	4.0	-0.1	-0.6	7.3	5.5	5.1	88.5		
Hrvatska	-5.9	-2.7	0.3	3.1	6.8	3.7	-1.4	1.7	1.5	2	56.9		

Bilješke: 1) Preliminarno – 2) Prodaja. - 3) Procjena WIIW.

Izvor: Podaci WIIW s podacima državne statistike, prognoza: WIIW.

Tablica 4

Bruto investicije u fiksne fondove u % BDP

	1995	1996	1997	1998	1999
Čaška Republika	32.0	31.8	30.8	28.3	26.8
Mađarska	20.0	21.4	22.2	23.6	23.6
Poljska	18.6	20.7	23.5	25.1	25.5
Slovačka	26.4	34.2	35.9	38.0	30.8
Slovenija	21.4	22.6	23.5	24.6	26.9
Hrvatska	15.7	20.5	24.2	23.7	22.8
Bugarska	15.3	13.6	10.8	13.2	15.9
Rumunjska	21.4	23.0	21.2	19.4	18.5

Izvor: Zemlje u tranziciji 2000.

Tablica 5

Izvoz roba i usluga u % od BDP

	1995	1996	1997	1998	1999
Češka Republika	53.6	52.9	56.9	60.7	62.7
Mađarska	36.9	38.9	45.5	50.6	52.6
Poljska	25.4	24.3	25.5	28.2	26.1
Slovačka	59.8	55.2	58.0	61.2	61.5
Slovenija	55.2	55.6	57.1	56.6	52.7
Hrvatska	38.6	40.2	40.6	40.0	40.7
Bugarska	44.7	62.9	61.9	48.0	44.1
Rumunjska	27.6	28.1	29.2	23.7	30.1

Izvor: Zemlje u tranziciji 2000.

Tablica 6

**Strane direktne investicije u istočnoj Europi – stanje
na temelju bilance plaćanja, milijuni USD, kraj razdoblja**

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2000
										Rujan	procjena
Češka Republika	595	2,889	3,423	4,547	7,350	8,572	9,234	14,375	16,246	17,370	18,000
Slovačka Rep.	.	.	.	897	1,268	2,000	2,025	2,787	2,817	.	3,700
Mađarska	2,107	3,435	5,585	7,095	11,926	14,958	16,086	18,517	19,276	18,205	19,000
Poljska	425	1,370	2,307	3,789	7,843	11,463	14,587	22,479	26,075	.	32,000
Slovenija	.	.	.	1,326	1,763	2,063	2,448	2,904	2,684	.	3,000
Bugarska	60	101	141	247	337	446	951	1,488	2,294	2,746	3,400
Rumunjska	40	117	211	552	971	1,234	2,449	4,480	5,521	6,108	6,400
Hrvatska	.	13	120	237	351	861	1,395	2,318	3,759	4,520	4,600

Izvor: Vlastite kalkulacije i podaci WIIW.

Tablica 7

Strane direktne investicije per capita, stanje, u USD, 1993-2000

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Češka Republika	331	440	711	831	896	1,396	1,580	1,752
Mađarska	543	692	1,168	1,470	1,587	1,835	1,919	1,900
Poljska	60	98	203	297	377	581	675	828
Slovačka Republika	.	168	236	372	376	517	522	686
Slovenija	479	667	887	1,036	1,232	1,464	1,352	1,507
Bulgarska	17	29	40	53	116	180	279	416
Rumunjska	9	24	43	55	109	199	246	285
Hrvatska	26	51	75	192	305	515	825	1,022

Izvor: Vlastite kalkulacije i podaci WIIW.

Tablica 8

Pokazatelji zaposlenosti i nezaposlenosti u Hrvatskoj

u 000 osoba, godišnji prosjek

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ukupna zaposlenost											
DZS	1568	1444	1481	1447	1437	1417	1330	1311	1384	1364	1321
Zavod za zdravstveno osig.	1948	1839	1607	1574	1565	1588	1599	1605	1431	1417	.
Anketa	.	.	.	.	.	.	1540	1593	1543	1492	1594
Nezaposlenost											
DZS	160.6	253.7	266.6	250.8	243.3	240.6	261.0	277.7	287.8	321.9	.
Zavod za zdravstveno osig.	81.3	163.6	178.6	166.5	161.7	158.2	174.1	189.8	192.1	251.8	.
Anketa	.	.	.	.	.	.	170	175	199	234	273
Stopa nezaposlenosti											
DZS	9.3	14.9	15.3	14.8	14.5	14.5	16.4	17.5	17.6	19.1	.
Zavod za zdravstveno osig.	4.0	10.2	10.0	9.6	9.4	9.1	9.8	10.6	11.8	15.1	.
Anketa	.	.	.	.	.	.	10.0	9.9	11.4	13.6	15.1

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS), Zavod za zdravstveno osiguranje, Anketa o radnoj snazi.

Tablica 9

BDP i rast zaposlenosti 1990-1999

kumulirani rast %

	BDP			Zaposlenost			Zaposlenost rast, 000 osoba		
	1990-92	193-99	1990-99	1990-92	1993-99	1990-99	1989-92	1992-99	1989-99
Češka Republika	-13.2	9.1	-5.3	-8.8	-1.2	-9.9	-475.9	-234.0	-709.9
Mađarska	-17.6	20.4	-0.8	-21.9	-9.4	-29.3	-1144.5	-271.2	-1415.7
Poljska	-15.6	44.3	21.7	-13.7	7.7	-7.1	-2325.2	696.9	-1628.3
Slovačka Republika	-22.1	29.0	0.5	-13.2	1.1	-12.2	-329.5	-42.5	-372.0
Slovenija	-17.9	33.1	9.2	-17.1	-5.0	-21.3	-162.2	-25.6	-187.8
CEEC 5	-15.8	29.8	9.2	-14.3	2.5	-12.1	-4437.3	123.6	-4313.7
Hrvatska	-35.3	20.2	-22.2	-8.5	-11.5	-19.0	-137.1	-170.2	-307.3
Bugarska	-25.6	-8.6	-32.0	-25.0	-3.7	-27.8	-1091.4	-201.7	-1293.1
Rumunjska	-25.0	1.0	-24.3	-4.5	-15.7	-19.5	-487.7	-1808.0	-2295.7

Izvor: Podaci WIIW s podacima državne statistike.

Tablica 10

Stopa ekonomske aktivnosti u CEEC, Anketa

radna snaga kao % radnog stanovništva u dobi od 15-64

	1996	1997	1998	1999	2000
Češka Republika	73.2	73.1	73.0	72.3	71.7
Mađarska	58.9	58.1	58.7	59.7	59.5
Poljska	68.9	68.4	68.0	.	67.5
Slovačka	70.0	69.7	69.8	69.9	71.1
Slovenija	67.9	70.1	71.0	69.2	69.1
Hrvatska	68.5	66.0	65.6	64.1	62.6
Bugarska	63.9	63.9	63.1	61.3	61.0
Rumunjska	76.4	76.6	75.6	75.5	74.8
EU-15	68.4	68.6	68.9	69.2	.

Bilješka: Podaci za 2000. odnose se na prva dva tromjesječja.*Izvor:* EUROSTAT, zaposlenost u Europi 2000., državna LFS statistika za svaku pojedinu zemlju.

Tablica 11

Stopa zaposlenosti u CEEC, Anketa

zaposlenost kao % radnog stanovništva u dobi od 15-64

	1996	1997	1998	1999	2000
Češka Republika	69.5	68.9	67.6	66.0	65.1
Mađarska	53.0	53.0	54.2	55.6	55.6
Poljska	60.4	60.7	60.8	.	56.3
Slovačka	62.1	61.0	60.3	57.9	57.6
Slovenija	63.0	65.7	65.1	63.9	64.1
Hrvatska	61.6	59.5	58.1	55.4	53.2
Bugarska	55.3	54.7	54.2	51.7	50.4
Rumunjska	71.3	72.0	70.8	70.4	69.1
EU-15	60.3	60.7	61.4	62.1	.

Bilješka: Podaci za 2000. odnose se na prva dva tromjesječja.*Izvor:* EUROSTAT, Zaposlenost u 2000., državna LFS statistika za svaku zemlju posebno.

Tablica 12

Stopa zaposlenosti stanovništva u CEEC, Anketa

zaposleni kao % ukupnog stanovništva

	1996	1997	1998	1999	2000
Češka Republika	48.2	47.9	47.3	46.3	46.0
Mađarska	35.9	36.0	36.6	37.9	38.2
Poljska	38.7	39.3	39.7	.	37.6
Slovačka	41.4	41.0	40.8	39.5	38.8
Slovenija	44.1	45.9	45.8	44.7	45.2
Hrvatska	41.0	40.0	38.3	37.2	35.5
Bugarska	37.3	36.9	36.9	35.1	34.5
Rumunjska	48.4	49.0	48.2	47.9	48.2

Bilješka: Podaci za 2000. odnose se na prva tri tromjesječja.*Izvor:* EUROSTAT, državna LFS statistika za svaku pojedinu zemlju.

Tablica 13

Dugoročna nezaposlenost u CEEC, Anketa

kao % ukupno nezaposlenih

	1996	1997	1998	1999	2000
Češka Republika	28.2	28.1	29.5	36.0	44.7
Mađarska	48.3	43.8	41.6	44.6	43.8
Poljska	39.1	37.9	37.5	32.9	35.5
Slovačka	51.6	50.3	50.7	46.9	51.9
Slovenija	52.2	56.7	57.7	57.7	63.6
Hrvatska	41.1	44.2	44.7	49.2	52.1
Bugarska	.	60.4	59.1	56.8	56.8
Rumunjska	51.3	47.7	41.9	44.3	48.1

Bilješka: Podaci za 2000. odnose se na prva dva tromjesječja.*Izvor:* EUROSTAT, državna LFS statistika za svaku pojedinu zemlju.

Tablica 14

Stopa nezaposlenosti mladih u CEEC, Anketa

ljudi mlađi od 25

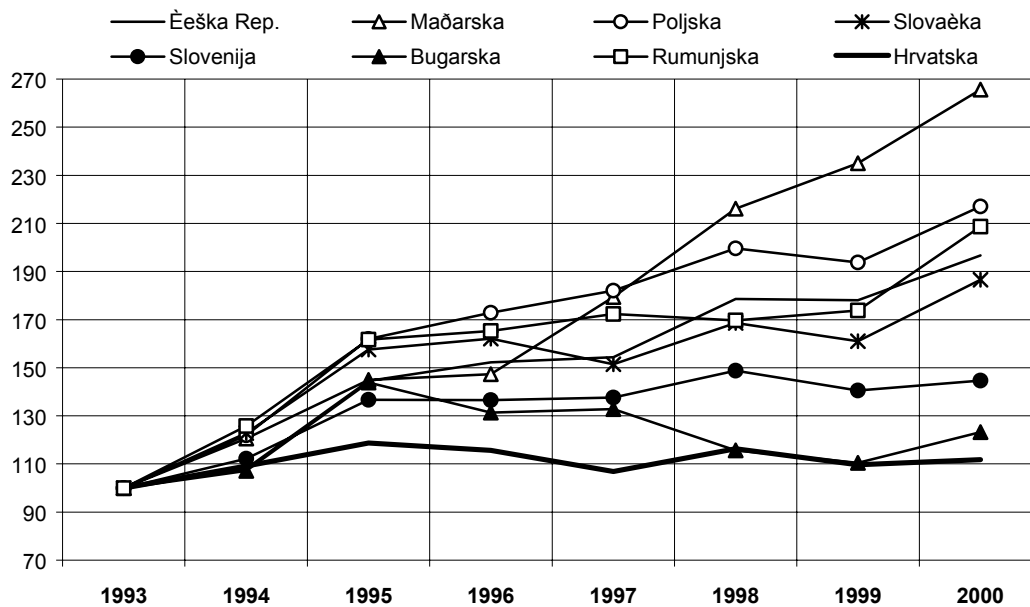
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Češka Republika	8.7	7.8	7.2	8.6	12.4	17.0	16.7
Mađarska	19.4	18.6	18.0	15.9	13.5	12.4	12.0
Poljska	32.5	31.2	28.5	24.8	23.2	.	36.8
Slovačka	27.3	24.8	20.9	21.7	23.6	32.1	30.4
Slovenija	22.2	18.8	18.8	17.6	18.6	18.1	17.8
Hrvatska	.	.	26.9	28.4	30.9	36.5	33.6
Bugarska	44.9	37.7	33.5	36.0	36.0	33.8	36.3
Rumunjska	22.5	20.6	20.2	18.0	18.3	18.8	19.5

Bilješka: Podaci za 2000. odnose se na prva dva tromjesječja.

Izvor: EUROSTAT, Statistički godišnjak o zemljama kandidatima i zemljama jugoistočne Europe, CESTAT 2000/2, državna LFS statistika.

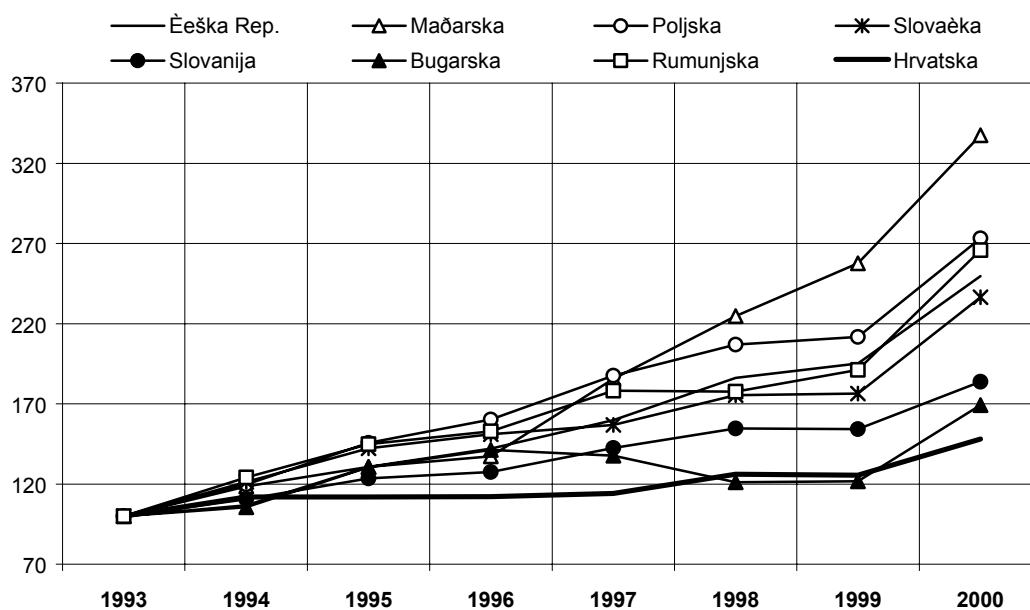
Slika 1

Ukupni izvoz (carinska statistika) 1993 = 100 (na temelju USD)

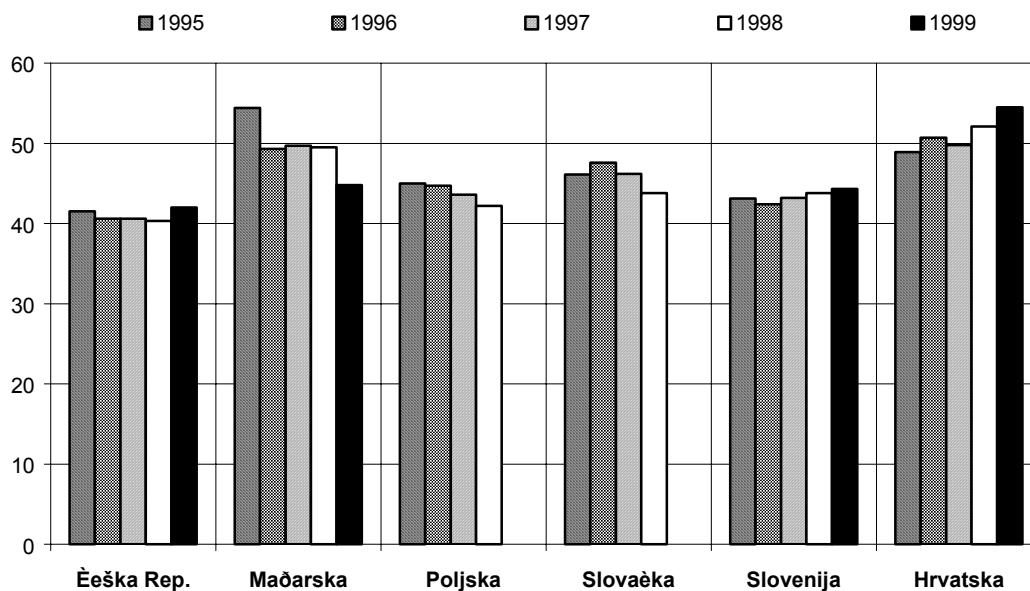
Slika 2

Ukupni izvoz (carinska statistika) 1993 = 100 (na temelju EUR-a)

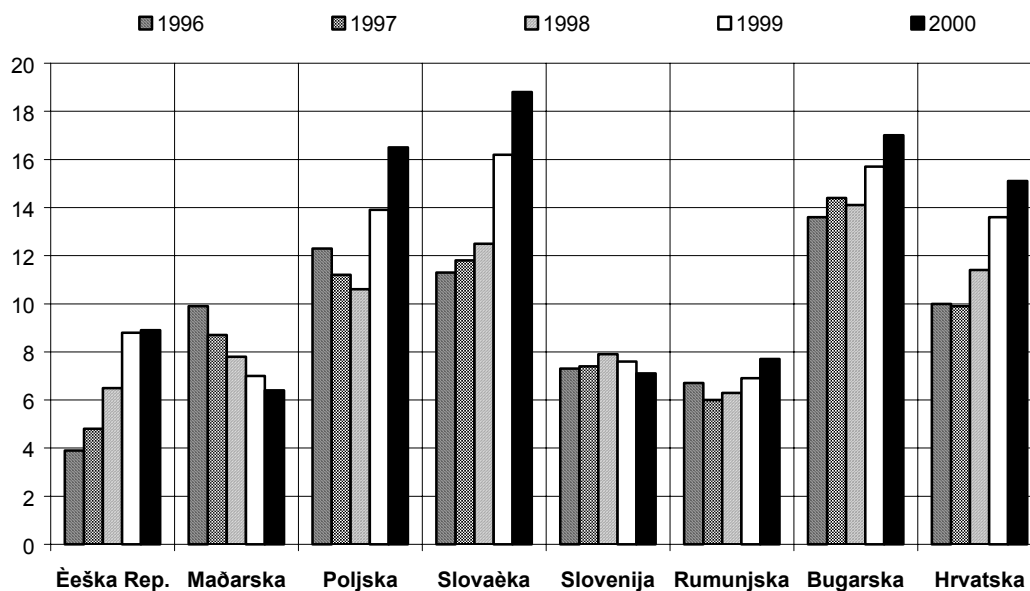
Slika 3

Konsolidirani opći državni troškovi u CEEC

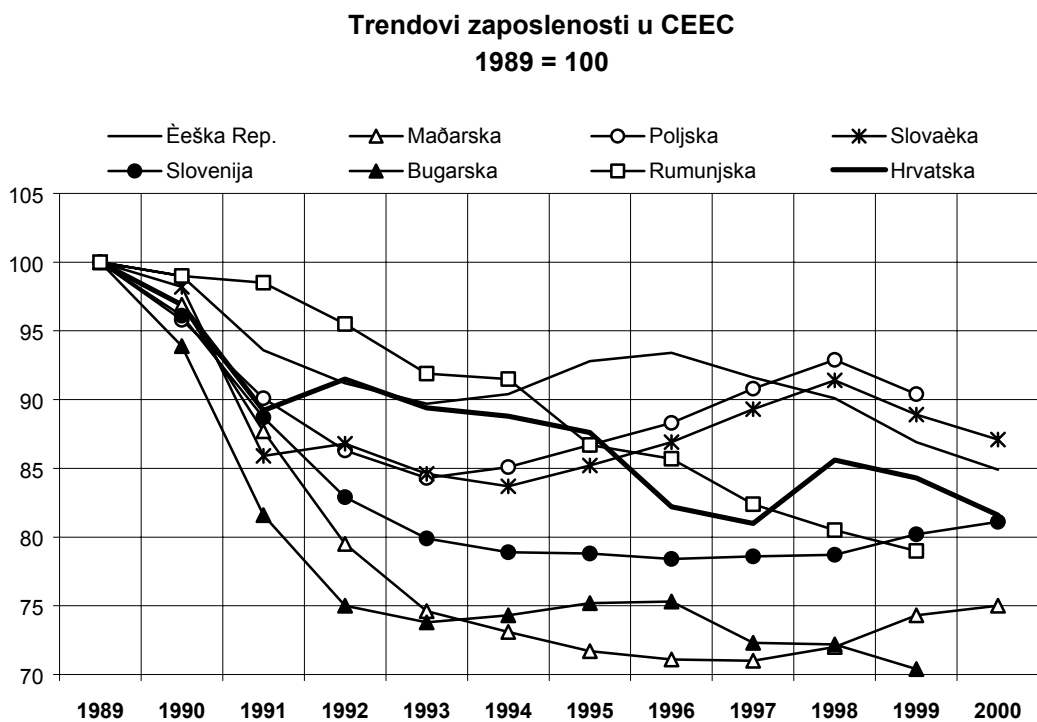

Slika 4

Stope nezaposlenosti prema Anketi radne snage

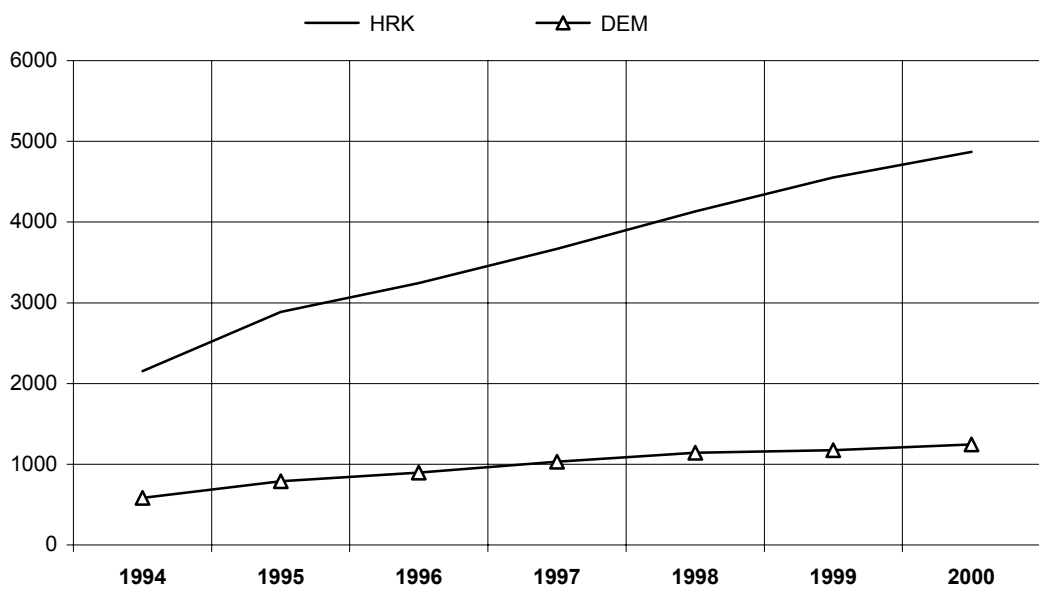

Slika 5

Slika 6

Prosječne mjesečne bruto plaće u Hrvatskoj, 1994 – 2000.

Slika 7

**Kretanje vanjske trgovine i deviznog tečaja u Hrvatskoj,
siječanj 1998 – ožujak 2001.**

